

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

на горизонтальне планування, яке для нього є дуже характерним.

Підсумовуючи, зазначимо, що виконання музики С. Прокоф'єва – справа не проста. Вона потребує великих знань, досконалого володіння інструментом, рафінованої уяви, тонкого слуху, копіткої роботи, часом – не однієї безсонної ночі.

Але, мабуть, мало знайдеться у світі музики, яка би мала та провокувала таку справді широченну ділянку для фантазії та пошуків. Це музика, у якій і за шестисотим разом знаходимо щось нове. Музика, яка просто не може

набриднути. Музика, яка приносить ні з чим незрівнянне естетичне задоволення.

1. Гаккель Л. *Фортепианная музыка XX века: Очерки*. – Л., 1990. – 2-е изд. – 288 с.
 2. Гаккель Л. *Фортепианное творчество С.С. Прокофьева*. – М., 1960. – 2-е изд. – 173 с.
 3. Дельсон В. *Фортепианное творчество и пианизм Прокофьева*. – М., 1973. – 288 с.
 4. Орджоникидзе Г. *Фортепианные сонаты Прокофьева*. – М., 1962. – 152 с.
 5. Прокофьев С.С. *Автобиография*. – М., 1982. – 2-е изд. – 600 с.
-

Олена Кец, студентка

*Національного університету "Києво-Могилянська академія"
м. Київ*

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В
УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ
СИСТЕМИ ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ
ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

У статті аналізуються спірні питання спадкування за законом в Україні, піддається критиці коло спадкоємців за законом, висловлюються пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства про спадкування на підставі аналізу спадкування за законом у законодавстві іноземних держав.

Постановка проблеми. На сьогодні актуальним є підвищення рівня правової культури населення нашої держави. Необхідним є проведення консультативно-роз'яснювальної роботи з питань спадкового права. Кожен громадянин повинен знати, що трапиться з його майном після смерті. Тим більше повинно бути роз'яснено зміст спадкування за законом, можливе коло законних спадкоємців. У пересічного громадянина повинно бути уявлення про спадкоємців четвертого, п'ятого та шостого ступенів споріднення.

Корінні зміни пріоритетів громадського життя в нашій країні вимагали удосконалення правового регулювання багатьох сфер, зокрема, були закріплені зміни в інституті власності, змінився інститут спадкування – йдеться про забезпечення свободи волі суб'єкта, відмови держави від зазіхань на його приватну власність, сприяння через закон зміцненню родинних стосунків. На сьогоднішній день у процесі застосування норм спадкового законодавства накопичились чимало проблем, які потребують негайного розв'язання. Введення принципів нових у Цивільному Кодексі

України (далі – ЦК України) [14] статей щодо інституту спадкування за законом зумовлює необхідність їх коментування. Із законодавчим розширенням в Україні кола спадкоємців за законом до п'яти черг актуальним є здійснення аналізу відповідних норм спадкового законодавства інших країн континентальної системи права.

Аналіз публікацій. Дослідженню проблеми спадкування присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених-правознавців, зокрема: Б.С. Анимонова, К.А. Граве, М.Ю. Барщевського, С.Н. Братуся, А.А. Бугаєвського, Д.М. Генкіна, М.В. Гордона, В.К. Дронікова, О.С. Іоффе, В.А. Кабатова, П.С. Никитюка, І.Б. Новицького, Е.Б. Ейдиной, Д.І. Мейера, С.В. Пахмана, М.Я. Пергамента, К.П. Побєдоносцева, В.І. Серебровського, Г.Ф. Шершеневича, Е.А. Сегаловой, Т.В. Соломатової та інших. В Україні дану проблематику досліджували О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, З.В. Ромовська, Є.О. Рябоконь, С.Я. Рабовська, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, Н.Б. Солтис, Н.М. Баранник, Н.С. Кузнєцова, І.А. Шахрайчук, Я.М. Швеченко,

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

О.І. Нелін, В.В. Васильченко та інші. Разом з тим, у цих працях недостатньо висвітлені питання визначення черг спадкоємців за законом у ЦК України. Актуальним є також аналіз норм спадкового права у інших країнах континентальної системи права.

Мета статті. Метою дослідження є правовий аналіз особливостей спадкування за законом в Україні, проблем, що виникають у процесі застосування спадкового законодавства, а також розробка рекомендацій, спрямованих на його вдосконалення, на підставі аналізу особливостей спадкування за законом у законодавстві іноземних держав.

Викладення основного матеріалу. Українське законодавство встановлює дві підстави, в силу яких здійснюється перехід майна однієї особи до іншої в порядку спадкування: за законом або за заповітом. Підставою виникнення спадкування за законом виступають сукупність юридичних фактів – юридичний склад, обов’язковим елементом якого є факт смерті спадкодавця, а також наявність шлюбу, родинних зв’язків та сімейних відносин, усиновлення, перебування на утриманні, надання утримання.

Сучасне українське право щодо спадкування за законом у своєму реформуванні й розвитку зберігає певні традиції та історичні надбання, тісно пов’язане з моральними, релігійними нормами. У зв’язку з цим спадкові норми українського законодавства відрізняються від відповідних положень законодавства іноземних держав. Наприклад, включення батьків в коло спадкоємців за законом першої черги в ЦК України є однією з особливостей українського спадкового права, що відтворює традиційно більшу близькість відносин між батьками і дітьми.

Теоретичне визначення поняття спадкування за законом було предметом вивчення багатьох поколінь науковців. Суть спадкування за законом вдало визначив С.Н. Братусь: “спадкування за законом базується на припущенні, що закон, що встановлює коло спадкоємців, черги їх закликання до спадкування, розміри спадкової частки, відповідає волі спадкодавця, яких не захотів чи не зміг висловити свою волю інакше – шляхом спадкового розпорядження [3, 69 – 70]. В.В. Васильченко зазначає, що “спадкування за законом є своєрідною гарантією для близьких та інших категорій родичів спадкодавця на випадок відсутності його відповідних заповідальних розпоряджень або ж коли ці розпорядження стосуються лише певної частини його майна” [4, 276]. Д.І. Мейер вважав, що “найвища підстава для спадкування єдина – закон, адже, якщо й існує

спадкування за заповітом, то тільки лише тому, що закон дає йому силу” [9, 54]. Проте, цей порядок спадкування називається так не тільки тому, що передача майна спадкоємцям здійснюється в порядку законному, тобто правомірно. Правомірним також є і спадкування за заповітом. Спадкування за законом означає, що при даному способі в самому законі встановлено перелік тих осіб, до яких майно повинно перейти. Ці особи називаються законними спадкоємцями, а група осіб, які мають право такого спадкування, – коло спадкоємців за законом [5, 16–17]. Б.С. Антимонов та К.А. Граве висловлювали ідею, що, можливо, для того, щоб уникнути такого протиставлення двох можливих порядків спадкування, одним із яких є спадкування “за законом”, було б точніше говорити про спадкування за заповітом, і протиставити йому спадкування без заповіту [1, 262].

При спадкуванні за законом спадкоємці одержують право на спадкування почергово. ЦК України допускає зміну черговості – нотаріально посвідченим договором зацікавлених спадкоємців, який складений після відкриття спадщини або у судовому порядку. Передбачена ЦК України можливість “підтягнути” за рішенням суду спадкоємців із наступних черг до числа спадкоємців тієї черги, яка закликається до спадкування (якщо особа протягом тривалого часу у опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані) має значний виховний вплив на спадкоємців.

Законодавче розширення кола спадкоємців за законом до п’яти черг знижує ймовірність переходу спадкування до територіальної громади і гарантує родичам отримання права на спадщину. Проте у збільшенні кола спадкоємців за законом є і свої недоліки: можуть виникнути труднощі у встановленні місцезнаходження далеких родичів; особи, які отримали право спадкування за законом, можуть не тільки не піклуватися про спадкодавця, а й не знати про його існування; неминуче збільшення кількості судових спорів, оскільки, спадкувати за законом може значно більша кількість осіб.

Можна виділити наступні проблеми чинного законодавства при визначенні кола законних спадкоємців та запропонувати рекомендації щодо удосконалення:

- дискусійним вважаємо не включення у коло законних спадкоємців пасинків та падчерок спадкодавця, які виховувались подружжям, проте за чинним законодавством не виступають

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

спадкоємцями за законом на рівні з дітьми спадкодавця (право спадкування дітей ніким із науковців під сумнів не ставиться), за винятком випадків їх усиновлення або наявності факту утримання. У зв'язку з численними судовими розглядами та загрозою спадкового майна стати відумерлим, вважаємо можливим внесення змін у чинний перелік осіб, що спадкують за законом та включення у їх число пасинків та падчерок, вітчима та мачуху.

- законодавству України не відоме спадкування за законом тим з подружжя, який його (спадкодавця) пережив, якщо вони перебували у так званому фактичному (незареєстрованому) шлюбі. У вітчизняному законодавстві дійсними вважалися шлюби, що зареєстровані у відповідних державних органах, проте історії відомі випадки, коли церковні та релігійні шлюби (зокрема, відповідно до Декрету РНК УСРР від 20.02.1919 р. "Про цивільний шлюб і про ведення книг актів громадянського стану", Указу Президії Верховної Ради УСРР від 16.04.1940 р. "Про реєстрацію актів громадянського стану у Волинській, Дрогобицькій, Львівській, Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях УСРР") та фактичні шлюби, наявність якого потрібно було довести у судовому порядку, (зокрема, згідно з Кодексом законів про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадянського стану від 04.05.1926 р.) мали законну силу.

У сучасних умовах випадки проживання осіб у незареєстрованому шлюбі зустрічаються часто, а тому потребують детального врегулювання у цивільному праві. Сімейний Кодекс України став на шлях поваги до прав фактичного подружжя і практично урівняв фактичне подружжя в майнових правах з подружжям зареєстрованим, відповідно ж до норм ЦК України після смерті одного з подружжя спадкоємцем першої черги за законом виступатиме інший з подружжя, а не фактична дружина чи чоловік. Висловлюємо пропозицію щодо можливості урівняти у спадкових правах фактичне та зареєстроване подружжя шляхом внесення відповідних змін у норми ЦК України та враховувати як вирішальну обставину для спадкування в першій черзі саме факт перебування у фактичних шлюбних відносинах, який встановлено у судовому порядку, а не формальну реєстрацію шлюбу між особами, які фактично припинили будь-які стосунки між собою.

У перспективі повинен бути здійснений акцент на розширення кола спадкоємців за законом за рахунок осіб, які не є кровними родичами членів сім'ї. При цьому корисним буде сприйняття норм зарубіжного спадкового законодавства.

- четверта черга спадкоємців формується за ознакою сімейних стосунків. Застосування на практиці цієї норми викликає чимало ускладнень через відсутність законодавчого поняття "сім'я" та "член сім'ї", і відповідно – чіткого розуміння поняття "спадкоємець четвертої черги". Тому застосування цієї норми веде до численних судових розглядів, коли ті чи інші спадкоємці, чи навіть сторонні особи, наполягають на визнанні їх членами сім'ї. Офіційне тлумачення терміна "член сім'ї військовослужбовця, працівника міліції, державної пожежної охорони" сформульовано у рішенні Конституційного Суду України від 03.06.1999 р. № 5-рп/99.

У даній нормі йде мова перш за все про пасинків, падчерок, вітчима, мачуху, зятя, невістку, а також особу, яка перебувала у фактичних шлюбних відносинах зі спадкодавцем, які проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю не менше, ніж п'ять років на час відкриття спадщини. Доцільно конкретизувати дану норму стосовно визначення конкретного кола осіб.

- при визначенні у ЦК України кола спадкоємців п'ятої черги слід конкретно зазначити, хто зі спадкоємців належить до четвертого, п'ятого та шостого ступенів споріднення, наприклад, наступним чином: четвертий ступінь споріднення – діти рідних племінників і племінниць (двоюрідні онуки і онучки) та рідні брати і сестри бабки і діда (двоюрідні бабка і дід) спадкодавця; п'ятий ступінь спорідненості – діти двоюрідних братів та сестер (двоюрідні племінники та племінниці) та діти двоюрідних бабки та діда (двоюрідні тітки та дядьки) спадкодавця; шостий ступінь споріднення – діти двоюрідних правнуків і правнучок (двоюрідні правнуки і правнучки), діти двоюрідних племінників і племінниць (троюрідні онуки й онучки), а також діти двоюрідних дядька і тітки (двоюрідні брати і сестри) спадкодавця.

- у п'яту чергу право на спадкування за законом одержують також утриманці спадкодавця, проте дискусійними серед науковців залишаються питання визначення "непрацездатної особи" та "утримання". Допомога повинна бути для утримання основним і постійним джерелом засобів для існування, але не обов'язково єдиним, тому отримання особою зарплати, пенсії, стипендії не може бути підставою для відмови у встановленні факту перебування особи на утриманні [2, 38]. Не доцільно звужувати поняття "утриманець", виключивши з нього осіб, які, незважаючи на похилий вік чи інвалідність, не припиняють своєї трудової діяльності. Якщо спадкодавець сплачував утриманцеві гроші, як заробітну плату за виконану роботу, то особа, яка

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

отримувала гроші, не може вважатися такою, що перебувала на утриманні [8, 143]. Якщо на користь малолітньої особи затверджена одночасно визначена сума (із змісту – аліменти), його не можна вважати утриманцем померлого. Не можна вважати утриманцем особу, яка отримувала систематичні платежі у порядку покриття завданої померлим шкоди (може ставитися питання про забезпечення подальших платежів із вартості спадкового майна) [5, 26]. Необхідно відмовляти в праві спадкування за правом на обов'язкову частку тим особам, які при фактичній непрацездатності за віком чи за станом здоров'я працюють і отримують заробітну плату чи дохід від підприємницької діяльності тощо [13, 89].

Поняття “непрацездатність” було роз'яснено в п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 1 липня 1966 р. № 6 “Про судову практику в справах про спадкування”, до непрацездатних пропонувалося відносити: жінок, які досягли 55 років, та чоловіків – 60 років, інвалідів I, II та III груп, незалежно від того, призначено цим особам пенсію за старістю чи інвалідністю, а також осіб, які не досягли 16 років, а ті, хто навчається, – до 18 років.

Згідно із ч. 2 ст. 1265 ЦК України законодавець розрізняє дві самостійні категорії: неповнолітні особи і особи непрацездатні. Згідно зі ст. 31 та ст. 32 ЦК України малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років, неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років, тому, відповідно, неповнолітні до 18 років, незалежно від того, навчаються вони чи ні, можуть бути визнані утриманцями. Н.М. Баранник, А.П. Синельник вважають, що в зазначеній статті йде мова про осіб до 16 років, якщо ж навчаються – то 18 років [2, 38].

Крім цього, чинний ЦК України практично усуває утриманців від спадкування, на відміну від ЦК УРСР, оскільки, право на спадщину вони набувають лише за відсутності перших чотирьох черг спадкоємців за законом. З.В. Ромовська коментує нововведення у чинному ЦК України: “ці норми Кодексу (ЦК УРСР – прим. К.О.) призвели фактично до того, що брати до себе у сім'ю або в інший спосіб допомагати чужій дитині чи особі старшого віку ставало небезпечним, адже у разі смерті свого благодійника вони діставали право на спадкування разом із дружиною, батьками, дітьми чи братами” [10, 103].

Для вивчення проблематики, яка постала у зв'язку з прийняттям нового ЦК України, у галузі спадкових відносин та порядку спадкування законними спадкоємцями доцільно проаналізувати

норми спадкового права іноземних держав континентальної системи права. Законодавство іноземних держав про спадкування складалося під впливом римського приватного права. Вплив на встановлення спадкування здійснила і церква: під впливом негативного ставлення церкви до позашлюбних дітей довгий час зберігалася їхня дискримінація при спадкуванні, другорядними спадкоємцями щодо кровних родичів був той з подружжя, що пережив інше.

Цивільний кодекс Російської Федерації (далі – ЦК РФ) [6] було прийнято 21 жовтня 1994 року, але Книгу трепу ЦК РФ було введено в дію 1 березня 2002 року. Відповідно до ст. 1141 ЦК РФ, спадкоємці за законом закликаються до спадкування в порядку черговості. Спадкоємці однієї черги спадкують у рівних частках, за винятком спадкоємців, які спадкують за правом представлення.

Чинний ЦК РФ встановлює такі черги спадкоємців за законом (ст.ст. 1142 – 1145 ЦК РФ): спадкоємцями першої черги є діти, той з подружжя, який пережив спадкодавця, та батьки; спадкоємцями другої черги є повнокровні та неповнокровні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері; спадкоємцями третьої черги є повнокровні та неповнокровні брати та сестри батьків спадкодавця (дядьки та тітки спадкодавця); спадкоємцями четвертої черги є родичі третього ступеня споріднення – прадіди та прабаби спадкодавця; спадкоємцями п'ятої черги є родичі четвертого ступеня споріднення – діти рідних племінників та племінниць спадкодавця (двоюродні онуки та онучки), а також рідні брати і сестри його дідів та бабусь (двоюродні діди та бабки); спадкоємцями шостої черги є родичі п'ятого ступеня споріднення – діти двоюрідних онуків та онучок спадкодавця (двоюродні правнуки та правнучки), діти його двоюрідних братів та сестер (двоюродні племінники та племінниці) та діти його двоюрідних дідів та бабусь (двоюродні дядьки та тітки); спадкоємцями сьомої черги є, якщо немає спадкоємців попередніх черг, пасинки, падчерці, вітчим та мачуха; непрацездатні особи, які не менше одного року до смерті спадкодавця були на його утриманні та проживали разом з ним (за відсутності інших спадкоємців), за відсутності інших спадкоємців за законом є спадкоємцями восьмої черги. А при наявності інших спадкоємців ці громадяни спадкують разом зі спадкоємцями тієї черги, яка закликається до спадкування.

Оскільки дискусії про надмірне розширення кола спадкоємців за законом є актуальними, наведемо пояснення з цього питання розробника

**ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)**

ЦК РФ Є.А. Суханова, який зазначає: “головний зміст даного нововведення полягає в тому, щоб не допустити випадків виморочності спадкового майна – воно повинне залишатися в колі родичів спадкодавця” [12, 4].

У Німеччині діє **Німецьке цивільне уложення** 1896 року (далі – НЦУ), том V якого присвячений спадковому праву. У ФРН встановлюється особливий порядок закликання спадкоємців до спадкування за так званою *Parentelensystem*. В основі закріплення НЦУ системи парантел лежало прагнення законодавця створити такий порядок спадкування при якому, по-перше, майно завжди залишалося б у приватній власності, що було досягнуто шляхом встановлення необмеженої кількості парантел; по-друге, спадщина зберігалася б від подрібнення, для чого було створено правило про те, що всередині парантели, яка закликається до спадкування, спадкують не всі родичі, а лише її глава [11, 59].

Спадкоємці розподіляються за парантелами у такий спосіб (§1924 – 1931 НЦУ): перша парантela – родичі спадкодавця по низхідній лінії (діти); друга парантela – батьки спадкодавця та їхні низхідні родичі; третя парантela – дід і баба спадкодавця і їхні низхідні родичі. Якщо в живих немає ні баби, ні діда, то успадковують низхідні родичі померлого. Якщо останні відсутні, то частка померлого переходить до спадкоємця, що пережив, (бабі або діду), а у випадку його смерті – до його низхідних родичів; четверта парантela – прадіди, прабаби спадкодавця і їхні низхідні родичі; п’ята і наступні парантели – прапрадіди і прапрабаби спадкодавця й їхні низхідні родичі. Позашлюбні діти займають щодо матері та батька рівне становище із законнонародженими дітьми.

Той з подружжя, який пережив інше, за нормами німецького спадкового законодавства, не входить до складу жодної із парантел, але запрошується до спадкування разом з родичами перших трьох парантел. Частка другого з подружжя змінюється залежно від парантел, яка закликається до спадкування, і становить від S до j частин спадкового майна. Якщо той з подружжя, що пережив, закликається до спадкування разом із першою парантелюю, то він має право на - частину майна, із другою парантелюю – на S, із третьою парантелюю – на - частину майна. У випадку відсутності родичів, що входять у перші три парантели, той з подружжя, що пережив спадкодавця, успадковує майно в повному обсязі. У випадку відсутності спадкоємців за законом, спадкове майно переходить до держави (§1936 НЦУ).

Частки спадкоємців визначаються за парантелами (§1924 – 1931 НЦУ). Всередині першої парантели майно поділяється порівну між дітьми спадкодавця. У середині другої парантели майно поділяється порівно між батьками спадкодавця. Якщо одного з батьків не має у живих, його частка переходить до низхідних по праву представлення, а у разі їх відсутності – до того з батьків, хто залишився живим. У середині третьої і наступних парантел частки спадкоємців визначається аналогічним способом.

Як і у законодавстві України, у спадковому законодавстві Німеччини передбачена можливість позбавлення спадкоємців права спадкування у разі їхньої недостойної поведінки, що полягає у замаху або навмисному заподіянні смерті спадкодавцеві, у заподіянні шкоди його здоров’ю, у примушуванні спадкодавця до складання заповіту.

У Франції основні норми, що регулюють спадкові відносини, розміщені у перші два титули книги III **Цивільного кодексу Франції** (далі – ФЦК) 1804 року “Про різні засоби, за якими набувається власність”.

Черговість закликання до спадкування залежить від ступеня споріднення. Аналіз положень ФЦК дає можливість виділити п’ять черг спадкоємців: першу чергу утворюють діти спадкодавця та інші прямі низхідні родичі, які спадкують за правом представлення; другу чергу складають батьки спадкодавця, а також його брати та сестри і їхні низхідні, що спадкують за правом представлення; у третю чергу входять дід, баба і прямі висхідні родичі більш віддалених ступенів; у четверту чергу успадковує той з подружжя, який пережив іншого; п’ята черга складається з бічних родичів, що не входять у другу чергу, до шостого ступеня споріднення включно. Однак у випадку, коли спадкодавець був нездатний до складання заповіту, у п’яту чергу входять бічні родичі до дванадцятого коліна включно.

Ст. 725 ФЦК встановлює, що спадкоємцями можуть бути особи, “існуючі в момент відкриття спадщини”. Поняття існування є більш широким, ніж, наприклад, поняття перебування в живих, і дозволяє наділити спадковою правоздатністю зачатих, але ще ненароджених дітей. Мертвонароджені діти та діти, що народилися “нежиттєздатними”, спадкоємцями не визнаються. Після вступу в дію від Закону від 3 січня 1972 року ФЦК було внесено зміни і позашлюбних дітей було прирівняно до дітей, які народилися у шлюбі, щодо спадщини батька, матері й інших висхідних родичів, а також братів

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)

і сестер. Відповідно до ст. 756 ФЦК позашлюбне походження дітей дає право на спадщину, якщо походження було встановлено законним шляхом [7, 652].

Спадкові права того з подружжя, який пережив інше (повинні перебувати у зареєстрованому шлюбі) визначено у статтях 765 – 767 ФЦК. У ст. 767 ФЦК встановлено право того з подружжя, який пережив, на $\frac{1}{2}$ спадщини, якщо померла особа залишила одного або декількох дітей, і на $\frac{1}{3}$ спадщини, якщо покійний залишив братів, сестер, їх низхідних, висхідних родичів або позашлюбних дітей, які зачаті під час шлюбу.

Законодавством Франції також передбачено позбавлення права спадкування недостойних спадкоємців, якими згідно з ст. 727 ФЦК є: засуджені за вбивство або замах на вбивство спадкодавця; особи, що пред'явили проти спадкодавця завідомо неправдиве обвинувачення у вбивстві; повнолітній спадкоємець, що знав про вбивство спадкодавця, але не заявив про нього. Спадкоємець, що визнаний недостойним, зобов'язаний повернути всі плоди та доходи від спадщини, отримані ним з моменту її відкриття.

Висновки. При комплексному порівнянні спадкування за законом в Україні, Франції, Німеччині та Росії, очевидним є, що принципи спадкування є подібними, проте в питаннях визначення кола спадкоємців за законом, порядку закликання до спадщини та розподілу спадкового майна існують відмінності. Французьке та німецьке законодавства відносять батьків до другої черги спадкування; спадкові права того з подружжя, який пережив спадкодавця залежать від наявності чи відсутності інших законних спадкоємців – дітей, батьків, братів, сестер, інших родичів; окремо визначено спадкові права позашлюбної дитини. Російське законодавство передбачає вісім черг спадкування до п'ятого ступеня споріднення, при цьому ЦКРФ визначає, хто із родичів входить у четвертий та п'ятий ступені споріднення, також включив у коло законних спадкоємців пасинків, падчерок, вітчима та мачуху, на відміну від українського законодавства, яке містить прогалини у регулюванні цих питань.

Таким чином, питання спадкування за законом врегульовані в чинному ЦК України набагато докладніше, ніж у попередньому законодавстві, багато проблем, які неоднозначно розв'язувались на практиці, тепер вирішені. ЦК України у частині спадкування за законом “приніс” достатньо позитивних змін.

1. Антимонов Б.С., Граве К.А. Советское наследственное право. – М.: Госюриздат,

1955. – C. 262.

2. Баранник Н.М., Синельник А.П. Наследство. Наследники. Наследование: Учеб. – практик. пособ. – Х.: Эскада, 2005. – С. 216.

3. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. М.: Госюриздат, 1963. – С. 197.

4. Васильченко В.В. Система і порядок набуття спадщини за новим цивільним законодавством // Держава і право. Зб. наук. праць. – 2003. – Вип. 22. – С. 299 – 306.

5. Гордон М.В. Наследование по закону и по завещанию. – М.: Издательство “Юридическая литература”, 1967. – С. 118.

6. Гражданский кодекс Российской Федерации. – М.: ИНФРА, 2002. – С. 652.

7. Гражданское и торговое право зарубежных стран: Учебное пособие / Под общей ред. В.В. Безбаха и В.К. Пучинского. – М.: МЦФЭР, 2004. – С. 896.

8. Заїка Ю.О. Спадкове право: Навч. Посіб. – К.: Істина, 2006. – С. 216.

9. Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2 ч.). По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. Изд. 3-е, испр. М.: "Статут", 2003. – С. 831. (Классика российской цивилистики).

10. Ромовська З.В. Реформа спадкового права
// *Українське право* 1" 1997. – С. 101 – 107.

11. Савельев В.А. Гражданский кодекс Германии (история, система, институты). – М.: Юрист, 1994. – С. 96.

12. Суханов Е.А. Интервью с Е.А. Сухановым, доктором юридических наук, профессором, заведующим кафедрой гражданского права, деканом юридического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова // Законодательство. – 2001. – № 8. – С. 2 – 8.

13. Фурса Є. Особливості спадкування за правом на обов'язкову частку // *Право України*. – 2001. – № 1. – С. 87 – 91.

14. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435 – IV (із наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 356.

0 0

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

“Чим більше живеш, тим більше успадковуєш від себе самого”.

Лешек Кумор
польський афорист

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0